

TRUNG TÂM KHUYẾN NÔNG
QUỐC GIA

TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM THÁI NGUYÊN
KHOA KHUYẾN NÔNG VÀ PHÁT TRIỂN NÔNG THÔN

TẬP HUẤN VỀ PHƯƠNG PHÁP KHUYẾN NÔNG

(TÀI LIỆU THAM KHẢO CHO BÀI GIẢNG VỀ PHƯƠNG PHÁP KHUYẾN
NÔNG
DÙNG CHO CÁN BỘ KHUYẾN NÔNG TỈNH, HUYỆN)

**NHÀ XUẤT BẢN NÔNG NGHIỆP
HÀ NỘI - 2007**

MỤC LỤC

Lời nói đầu	6
Phần I. NHỮNG KHÁI NIỆM CƠ BẢN VỀ KHUYẾN NÔNG	8
1. Lịch sử khuyến nông trên thế giới và Việt Nam	8
1.1. Lịch sử quá trình hình thành khuyến nông trên thế giới	8
1.2. Lịch sử khuyến nông ở Việt Nam	10
2. Khái niệm khuyến nông	14
3. Nguyên tắc hoạt động của khuyến nông	16
3.1. Khuyến nông làm cùng với dân, không làm thay cho dân	16
3.2. Khuyến nông là một công việc đầy trách nhiệm	17
3.3. Khuyến nông là nhịp cầu cho thông tin hai chiều	17
3.4. Khuyến nông không áp đặt, không mệnh lệnh	18
3.5. Khuyến nông hợp tác với những tổ chức phát triển nông thôn khác	19
3.6. Khuyến nông làm việc với các đối tượng khác nhau	20
4. Vai trò của khuyến nông	21
4.1. Vai trò của cán bộ khuyến nông	21
4.2. Kiến thức, năng lực và phẩm chất cá nhân của cán bộ khuyến nông	22
4.2.1. Kiến thức	22
4.2.2. Năng lực cá nhân	23
4.2.3. Phẩm chất cá nhân	24
4.2.4. Khả năng nói trước quần chúng	24
4.2.5. Kỹ năng viết báo cáo	25
4.2.6. Cách tiếp cận và làm việc với các lãnh đạo địa phương	26
5. Mục tiêu, chức năng và nội dung hoạt động khuyến nông	28

5.1. Mục tiêu của khuyến nông	28
5.2. Chức năng của khuyến nông	28
5.3. Nội dung hoạt động khuyến nông	30
6. Hệ thống tổ chức khuyến nông	32
6.1. Những nguyên tắc cơ bản	32
6.2. Tổ chức khuyến nông	33
Phần II. MỘT SỐ PHƯƠNG PHÁP KHUYẾN NÔNG	34
1. Phương pháp khuyến nông cá nhân	34
1.1. Thăm nông dân trên hiện trường	35
1.1.1. Mục đích và ý nghĩa	35
1.1.2. Các bước thực hiện một cuộc viếng thăm nông dân	35
1.2. Một số phương pháp cá nhân khác	38
1.2.1. Nông dân đến thăm cơ quan khuyến nông	38
1.2.2. Gửi thư và gọi điện thoại	38
2. Phương pháp khuyến nông nhóm	39
2.1. Hội họp	40
2.1.1. Mục đích ý nghĩa	40
2.1.2. Các bước trong cuộc họp	41
2.1.3. Một số lưu ý khi tiến hành cuộc họp	41
2.2. Trình diễn	42
2.2.1. Trình diễn phương pháp	42
2.2.2. Trình diễn kết quả	45
2.3. Hội thảo đầu bờ	46
2.3.1. Khái niệm và mục đích	46
2.3.2. Một số chú ý khi tổ chức hội thảo đầu bờ	47
2.4. Tham quan	49
2.4.1. Mục đích tham quan	49

2.4.2. Trình tự các bước tiến hành trong tham quan	50
2.4.3. Những điểm cần chú ý khi tiến hành thực hiện một chuyến tham quan	51
3. Sử dụng phương tiện thông tin đại chúng	52
3.1. Đặc điểm của phương pháp thông tin đại chúng	52
3.2. Phân loại phương tiện thông tin đại chúng	53
3.2.1. Nhóm truyền thanh (nghe)	53
3.2.2. Nhóm phương tiện nhìn	54
3.2.3. Nhóm kết hợp nghe và nhìn	54
3.2.4. Nhóm ấn phẩm (đọc)	54
3.2.5. Các loại phương tiện thông tin khác	55
3.3. Những nguyên tắc sử dụng phương tiện thông tin đại chúng	55
Phần III. MỘT SỐ TIẾP CẬN TRONG KHUYẾN NÔNG	58
1. Một số vấn đề chung về tiếp cận khuyến nông truyền thống và có sự tham gia	58
1.1. Những ưu điểm và hạn chế của phương pháp tiếp cận khuyến nông truyền thống	58
1.2. Phương pháp tiếp cận khuyến nông có sự tham gia	62
1.2.1. Một số vấn đề về sự tham gia	62
1.2.2. Yêu cầu về phương pháp tiếp cận có sự tham gia trong khuyến nông	64
2. Một số phương pháp tiếp cận khuyến nông có sự tham gia	65
2.1. Tiếp cận khuyến nông PAEM	65
2.1.1. Khái niệm, mục tiêu, sự cần thiết của khuyến nông PAEM	65
2.1.2. Các hoạt động tiến hành trong PAEM	66
2.1.3. Các thử nghiệm nông nghiệp	67
2.2. Phát triển kỹ thuật của sự tham gia (PTD)	76
2.2.1. Giới thiệu về phát triển kỹ thuật có sự tham gia	76

2.2.2. Nguyên tắc và trình tự các bước trong quá trình xây dựng và thực hiện PTD	78
2.2.3. Một số lưu ý khi áp dụng tiếp cận PTD	80
2.3. Lớp học hiện trường nông dân (FFS)	81
2.3.1. Giới thiệu mô hình lớp học hiện trường nông dân	81
2.3.2. Lý do để lựa chọn cách tiếp cận FFS trong khuyến nông và chuyển giao	84
2.3.3. Nguyên tắc của mô hình FFS	85
2.3.4. Một số lưu ý khi áp dụng tiếp cận FFS	88
Tài liệu tham khảo	89

LỜI NÓI ĐẦU

Trong giai đoạn hiện nay, công tác khuyến nông ngày càng hoàn thiện cả về tổ chức, nội dung và phương pháp. Cuốn **“Tài liệu tập huấn phương pháp khuyến nông”** ra đời nhằm đáp ứng đòi hỏi ngày càng cao về chuyên môn nghiệp vụ của cán bộ khuyến nông các cấp. Cuốn sách được biên soạn trên cơ sở tham khảo hơn 30 tài liệu cập nhật trong, ngoài nước và tổng kết những kinh nghiệm thực tiễn khuyến nông ở các tỉnh miền núi Tây Bắc, Đông Bắc nước ta. Nội dung cuốn sách được dùng làm tài liệu tham khảo cho cuốn **“Đề cương bài giảng tập huấn về phương pháp khuyến nông”** dùng cho giảng viên hoặc làm tài liệu nâng cao năng lực cho khuyến nông viên cấp tỉnh, huyện. Cuốn sách này gồm ba phần chính:

- Những khái niệm cơ bản về khuyến nông;
- Một số phương pháp khuyến nông;
- Một số phương pháp tiếp cận trong khuyến nông.

Nhóm tác giả tham gia biên soạn cuốn **“Tài liệu tập huấn phương pháp khuyến nông”** này gồm:

1. PGS.TS. Nguyễn Duy Hoan - Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên
2. TS. Tống Khiêm - Trung tâm Khuyến nông Quốc gia
3. TS. Đinh Ngọc Lan - Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên
4. ThS. Phạm Kim Oanh - Trung tâm Khuyến nông Quốc gia
5. TS. Đặng Văn Sơn - Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên
6. ThS. Nguyễn Hữu Thọ - Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên.

Để hoàn thiện cuốn tài liệu này, chúng tôi đã nhận được sự giúp đỡ có hiệu quả của các nhà khoa học, các chuyên gia từ các trường, viện, trung tâm và tổ chức quốc tế như: Trường Đại học Nông Lâm Huế, Trường Đại học Hùng Vương, Trường cán bộ quản lý Nông nghiệp và PTNT 1, Trường Cao đẳng Nông Lâm Bắc Giang, Trường Công nhân kỹ thuật Nông nghiệp Trung ương, Viện nghiên cứu Chè, Trung tâm Đào tạo Phù Ninh, Tổ chức Helvetas - Thụy Sĩ, Tổ

chức GTZ - Đức, Tổ chức SNV - Hà Lan, CIAT,... Chúng tôi đánh giá cao sự tham gia đóng góp ý kiến của lãnh đạo Trung tâm Khuyến nông - Khuyến lâm 16 tỉnh miền núi và trung du phía Bắc.

Đặc biệt, chúng tôi đã nhận đ- ợc cổ vũ động viên và khích lệ rất lớn từ hai cơ quan chủ quản là Tr- ờng Đại học Nông Lâm Thái Nguyên và Trung tâm Khuyến nông Quốc gia.

Nhân dịp này, chúng tôi xin bày tỏ lời cảm ơn về sự giúp đỡ hết sức quý báu đó.

Tập thể tác giả

Phân I

NHỮNG KHÁI NIỆM CƠ BẢN VỀ KHUYẾN NÔNG

1. LỊCH SỬ KHUYẾN NÔNG TRÊN THẾ GIỚI VÀ VIỆT NAM

1.1. Lịch sử quá trình hình thành khuyến nông trên thế giới

Nhiều tài liệu cho rằng, khuyến nông bắt đầu từ thời kỳ Phục hưng (thế kỷ 14) khi khoa học bắt đầu ứng dụng lý thuyết vào thực tiễn.

Khởi đầu là một thầy thuốc và cũng là nhà giáo dục người Pháp Rabelais (1493 - 1553), ông chủ trương nguyên tắc gắn liền nhà trường với thực tiễn. Năm 1661, một giáo sư người Anh là Hartlib đã viết một cuốn sách về "*Sự tiến bộ của nghề nông*", được coi như là tài liệu đầu tiên về khuyến nông. Sau đó, tổ chức hiệp hội "*Tăng cường hiểu biết về nông nghiệp*" đầu tiên đã được thành lập ở Pháp năm 1761, Đức năm 1764, Nga năm 1765,... Các hiệp hội này đã đặt nền móng cho việc hình thành và phát triển khuyến nông sau này.

Danh từ *Khuyến nông* (Extension) có nghĩa *Mở rộng, triển khai* được sử dụng đầu tiên ở nước Anh năm 1866. Tại Mỹ, Bộ Nông nghiệp nước này thành lập hoạt động khuyến nông theo kiểu kết hợp triển khai và giáo dục. Đến năm 1914, Chính phủ Mỹ thông qua *Luật Khuyến nông*, cho phép sử dụng các nguồn tài trợ của các địa phương vào các hoạt động khuyến nông.

Có thể nói rằng: Nông nghiệp thế giới phát triển nhanh là nhờ có sự chuyển hướng trong giáo dục, đào tạo ngày càng gắn kết chặt chẽ giữa lý thuyết và thực hành từ các trường đại học, viện nghiên cứu, các hiệp hội, đặt cơ sở cho sự ra đời của tổ chức khuyến nông.

Nhìn chung, khuyến nông trên thế giới được hình thành từ bốn tổ chức cơ bản: (1) Hiệp hội nông dân, (2) Các tổ chức khác ở nông thôn, (3) Các trường đại học và (4) Các tổ chức nông nghiệp của chính phủ.

Đ- ời đây là sơ l- ợc về sự phát triển khuyến nông ở một số n- ớc trên thế giới.

Pháp

Thế kỷ 15-16 đánh dấu một mốc đầu tiên trong lịch sử phát triển khoa học Pháp, vì một số công trình đã đ- ợc bắt đầu ở thời kỳ này nh- tác phẩm "*Ngôi nhà nông thôn*" của Enstienne và Liebault nghiên cứu về kinh tế nông thôn và khoa học nông nghiệp. Tác phẩm "*Diễn tr- ờng nông nghiệp*" của Oliver de Serres đề cập đến nhiều vấn đề trong nông nghiệp nh- cải tiến giống cây trồng, vật nuôi.

Thế kỷ 18, cụm từ *Phổ cập nông nghiệp* (Vulgarisation Agricole), hoặc chuyển giao kỹ thuật đến ng- ời nông dân (Transfert des Technologies Agricoles au Paysan) đ- ợc sử dụng phổ biến.

Giai đoạn từ sau Chiến tranh thế giới lần thứ nhất (1914-1918), CETA (Centre d'Etudes Techniques Agricoles) - trung tâm nghiên cứu kỹ thuật nông nghiệp đầu tiên đ- ợc tổ chức do sáng kiến của nông dân vùng Pari, hoạt động với nguyên tắc:

- Ng- ời nông dân có trách nhiệm và chủ động trong công việc.
- Sáng kiến từ cơ sở.
- Hoạt động nhóm rất quan trọng.

Đây là một ph- ơng pháp hết sức độc đáo thời bấy giờ, ng- ời nông dân đ- ợc quyền tham gia tích cực vào công việc của nông trại, họ chủ động tìm ra các giải pháp thích hợp với sự hỗ trợ của các kỹ s- nông nghiệp.

Mỹ

Năm 1845 tại bang Ohio, N.S. Townshned - Chủ nhiệm khoa Nông học đề xuất việc tổ chức những câu lạc bộ nông dân tại các quận, huyện. Những câu lạc bộ này sinh hoạt định kỳ hàng tháng, nghe giảng về những chủ đề khoa học kỹ thuật nông nghiệp, nghe báo cáo, đi tham quan thực tế tại những trang trại. Đây là tiền thân của giáo dục sơ đẳng về khuyến nông tại Mỹ.

Năm 1891, bang New York dành 10.000 USD cho khuyến nông đại học.

Năm 1892 các tr- ờng Đại học Chicago và Wicosin bắt đầu tổ chức ch- ơng trình khuyến nông đại học.

Năm 1907, có 42 tr- ờng đại học trong 39 bang đã thực hiện công tác khuyến nông.

Năm 1910, có 35 tr- ờng đại học đã có Bộ môn khuyến nông.

Năm 1914, Tổ chức khuyến nông đ- ợc hình thành chính thức ở Mỹ, có 1861 hội nông dân với 3.050.150 hội viên.

Thuật ngữ “*Extension Education*” đã đ- ợc sử dụng để chứng tỏ rằng đối t- ợng giáo dục của tr- ờng đại học không nên chỉ hạn chế ở những sinh viên do nhà tr- ờng quản lý, mà nên mở rộng tới những ng- ời đang sống ở khắp nơi trên đất n- ớc.

Anh

Thuật ngữ “*University Extension*” hay “*Extension of University*” lần đầu tiên đ- ợc sử dụng ở Anh vào những năm 1840.

Những năm 1866-1868 Thuật ngữ “*Extension*” và “*Agricultural Extension*” đ- ợc sử dụng ở Anh. James Stuart - thành viên của tr- ờng Đại học Cambridge giảng bài cho Hiệp hội phụ nữ và Câu lạc bộ của những ng- ời làm việc ở miền Bắc n- ớc Anh. James Stuart th- ờng đ- ợc coi là “ng- ời cha đẻ của phổ cập đại học”. Năm 1876, tr- ờng Đại học Luân Đôn và năm 1878 tr- ờng Đại học Oxford cũng dạy theo ch- ơng trình đào tạo này và từ năm 1880 hoạt động này trở thành một phong trào.

Người Hà Lan dùng từ “*Voorlichting*” mang nghĩa việc thắp sáng con đ- ờng phía tr- ớc để giúp mọi ng- ời nhìn thấy đ- ờng đi. Theo g- ơng Hà Lan, ng- ời Indonesia nói đến việc thắp sáng bằng ngọn đuốc (*penyuluhan*).

Hoạt động khuyến nông ở châu Âu, Ostraylia, New Zealand, Canada có nhiều điểm t- ơng tự nh- Pháp, Anh, Mỹ tuy có khác nhau chút ít. Hoạt động dịch vụ khuyến nông th- ờng bắt đầu từ các hội nông nghiệp, nó đ- ợc giao trách nhiệm cho một cơ quan thuộc Bộ Nông nghiệp.

Trung Quốc

Thực ra khuyến nông ở Trung Quốc đã có từ lâu. Năm 1933, Tr- ờng Đại học Nông nghiệp Kim Lăng đã thành lập Phân khoa Khuyến nông. Nh- ng mãi đến năm 1970, Trung Quốc mới chính thức có tổ chức khuyến nông.

Thái Lan

Mãi đến năm 1967, Thái Lan mới có khuyến nông. Chính phủ Thái Lan đặc biệt quan tâm đầu t- cán bộ và kinh phí cho công tác khuyến nông.

1.2. Lịch sử khuyến nông ở Việt Nam

Có thể nói rằng khuyến nông Việt Nam đã có từ thời Vua Hùng với nông nghiệp n- ớc Văn Lang và nền văn minh lúa n- ớc. Các vua Hùng cách đây hơn 2000 năm đã trực tiếp dạy dân làm nông nghiệp: gieo hạt, cấy lúa, mở cuộc thi